

Slovenščina med jeziki Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Nataša Pirih Svetina

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko

Prispevek opozori na prisotnost slovenščine tudi med tujimi jeziki (TJ), ki jih poučujejo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Vključevanje slovenščine kot TJ v programe Filozofske fakultete je bilo v preteklosti precej sporadično in nesistematično, saj so se vsebine s področja slovenščine kot TJ v redne študijske programe na slovenistiki umestile šele z bolonjsko reformo. Kljub dobro razviti infrastrukturi pa slovenščina kot drugi jezik (J2) še vedno ni našla pravega mesta v osnovno- in srednješolskih programih slovenskega javnoizobraževalnega sistema.

Ključne besede: slovenistika, slovenščina kot tuji jezik, slovenščina kot drugi jezik, Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik

The article would like to remind readers that Slovene as an FL exists among other languages taught at the Faculty of Arts. The introduction of the Slovene language as an FL in the programmes of Slovene studies in previous decades was more or less sporadic and unsystematic. Since the Bologna reform Slovene studies programmes have changed, and the topics from the field were introduced more systematically. Despite the fact that infrastructure in the field of Slovene as an L2 is very well developed, the subject itself still has not found its place in the curricula of Slovene public schools at all levels (primary, secondary, higher).

Keywords: Slovene studies, Slovene language, Slovene as FL, Slovene as L2, Center for Slovene as Second and Foreign Language

1 Uvod

Čeprav je zgodovina slovenščine kot tujega jezika dolga in pestra (Zemljarič Miklavčič in Pirih Svetina 2008), je bilo njeno vključevanje v programe Filozofske fakultete (FF) v preteklosti bolj stvar entuziazma in vizionarskih misli posameznikov, naključij in podjetnih idej v času, ko o podjetništvu še nismo govorili, ter vedno tudi nekoliko zamujenih odzivov na priložnosti in potrebe, ki so se kazale v družbi. O bolj sistematičnih premikih na področju lahko govorimo od začetka devetdesetih let 20. stoletja, ko so se posamezne dejavnosti na področju slovenščine kot tujega jezika povezale v Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik (od tu dalje CSDTJ).¹ Že proti koncu 20. stoletja so se dejavnosti razmahnile, predvsem na področjih certificiranja znanja slovenščine za različne namene in potrebe, poučevanja slovenščine na tečajih v Sloveniji in na lektoratih na univerzah v tujini, izdajanja didaktičnih gradiv in tudi nekoliko na področju raziskovalne dejavnosti. Počakati pa je bilo treba še dobro desetletje, vse do uvedbe bolonjske reforme, da so se vsebine s področja slovenščine kot drugega (J2) in tujega jezika (TJ) umestile tudi v redne študijske programe na slovenistiki (Pirih Svetina 2011, 2009). Deset let pozneje kljub natančnim raziskavam stanja in potreb, izdelanim strategijam in smernicam ter razviti infrastrukturi slovenščina kot J2 še vedno nima zagotovljenega mesta v javnem izobraževalnem sistemu Republike Slovenije. Skozi opis sedanjega stanja na področju poskušamo prikazati tudi perspektive nadaljnjega razvoja.

2 Pogled nazaj

Na Univerzi v Ljubljani (UL) sega organizirana ponudba učenja slovenščine za tujce v 60. leta 20. stoletja – prvo organizirano obliko je predstavljal vsakoletni *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture*, ki je julija 2019 doživel svojo 55. izdajo.² Poleg vsega ostalega je ponudil prvo resnejšo možnost učenja slovenščine (tudi) kot TJ oziroma poletno, krajše dopolnilo k učenju slovenščine, ki je takrat že potekalo na nekaterih univerzah v tujini. V okviru takratnega Oddelka za slovanske jezike in književnosti je vsaj od leta 1968 dalje deloval lektorat slovenščine za tujce, ki ga je vodila Hermina Jug Kranjec; od leta 1970 pa do upokojitve leta 1993 je bila na istem oddelku zaposlena kot lektorica, docentka

1 Center je z delovanjem začel v sestavi takratnega Oddelka za slovanske jezike in književnosti, nadaljuje pa v sestavi sedanjega Oddelka za slovenistiko; <https://www.slov.si/> (10. 10. 2019).

2 Poročila, programi, zborniki in celotni arhiv teh prireditev je dostopen na <https://centerslo.si/seminar-sjlk/> (24. 7. 2019).

in višja predavateljica za slovenski jezik in stilistiko, vseskozi pa je poučevala tuje študente.³ V letih pred njeno upokojitvijo je na Oddelku za slovanske jezike in književnosti krajši čas delovala tudi katedra za slovenščino kot tuji jezik. Za tuje študente, ki so prihajali na študij na UL predvsem iz neuvrčenih držav, je bilo pred začetkom rednega študija organizirano učenje slovenščine.⁴ Ob koncu 80. in na začetku 90. let je bila nato na FF ustanovljena Celoletna šola slovenskega jezika, ki se je pridružila nekoliko starejši Poletni šoli slovenskega jezika (Pogorelec 1999). Prva je omogočala do tedaj najbolj intenzivno učenje slovenščine, in sicer petkrat tedensko po štiri ure oz. 550 ali celo več ur učenja slovenščine v enem študijskem letu, drugo pa je sprva kot poletni dvo-, tri- ali štiritedenski počitniški tečaj slovenščine organizirala Slovenska izseljenska matica in je bila ob svojih začetkih v 80. letih najprej dvakrat izvedena v Kranju, kasneje pa prav tako »preseljena« na FF UL. Poletno šolo so sprva res obiskovali pretežno izseljenci, že na začetku 90. let pa se jim je s spremembo družbeno-političnih razmer v Sloveniji pridružila paleta zelo različnih udeležencev. Ponudba učenja slovenščine se je na podlagi velikega povpraševanja razširila tudi na mladostnike, tako da je leta 2006 začela delovati posebna Mladinska poletna šola slovenskega jezika.⁵ Udeleženci Celoletne šole so bili med drugimi zamejski, med njimi predvsem porabski Slovenci, ki niso imeli možnosti šolanja v slovenščini, so pa pridobili štipendije za študij v Sloveniji – pridobljena štipendija jim je omogočala, da so se leto dni pred začetkom študija intenzivno posvetili učenju slovenščine. Tako Poletna kot Celoletna šola sta z ustanovitvijo CSDTJ leta 1992 postali del dejavnosti te ustanove. Celoletna šola se je kasneje preoblikovala v Jesensko in Spomladansko šolo, CSDTJ pa je postopno in v skladu s potrebami na trgu začel razvijati različne druge vrste tečajev, med drugim tudi posebne tečaje slovenščine, namenjene študentom tujih univerz, ki so na UL prihajali na krajše ali daljše izmenjave.

3 Podatki iz Wikipedije, geslo Hermina Jug Kranjec (8. 5. 2019).

4 Arhiv Republike Slovenije hrani arhivsko gradivo o tujih študentih v Sloveniji; ker gre za osebne podatke študentov, gradivo do leta 2078 ni javno dostopno. Arhiv je gradivo prejel od predhodnikov sedanjega Ministrstva za znanost, izobraževanje in šport. To so bile različne službe in politično-organizacijske strukture, ki so med drugim skrbele za mednarodno znanstveno in tehnično sodelovanje; začetek njihovega delovanja sega v leto 1952, zadnja taka služba je bila ukinjena leta 1991. Eno od poimenovanj te službe je bilo npr. Zavod za mednarodno znanstveno in tehnično sodelovanje Socialistične republike Slovenije, ki je bil bolj poznan po svoji kratici ZAMTES (<http://arsq.gov.si/Query/detail.aspx?ID=25503>, 8. 5. 2019).

5 <https://centerslo.si/za-otroke/> (2. 9. 2019). Enega od jeder te šole vsako leto predstavlja skupina dijakov iz Argentine, maturantov sobotnega Srednješolskega tečaja ravnatelja Marka Bajuka iz Buenos Airesa <http://www.buenosaires.veleposlanistvo.si/index.php?id=1989> (2. 9. 2019).

V 90. letih so se s spremenjenimi zgodovinskimi, družbenimi in političnimi okoliščinami bistveno spremenile tudi potrebe na področju slovenščine kot J2 in TJ. Nova je bila npr. potreba mlade države, da si zagotovi lojalnost nekaterih javnih uslužbencev tudi tako, da preizkusi njihovo znanje slovenščine (Stabej 2004). Tovrstno preverjanje znanja je bilo najprej uvedeno za uslužbence na carini. Že v letu 1992 je država v svoj zakon o državljanstvu v člen o naturalizaciji vključila tudi zahtevo po t. i. aktivnem znanju slovenščine kot pogoju za vse, ki so po tem členu uveljavljali vstop v slovensko državljanstvo (Ferbežar 2012, 2009; Stabej 2004). Leta 1992 so bili na Strokovnem svetu za izobraževanje odraslih sprejeti *Standardi znanja slovenščine*, leta 1994 pa je Vlada RS pooblastila Izpitni center CSDTJ kot komisijo, pristojno za preverjanje znanja slovenščine. Decembra leta 2001 je bil na Strokovnem svetu za izobraževanje odraslih sprejet javnoizobraževalni program *Slovenščina za tujce* (Ferbežar in Pirih Svetina 2002).⁶ Ta je po eni strani vsebinsko usmerjal izvedbo tečajev, po drugi pa je bil v skladu z njim določen tudi nov certifikatni sistem: izpiti iz znanja slovenščine na treh ravneh zahtevnosti. UL je v skladu z omenjenim programom srednjo raven znanja slovenščine najprej prepoznala kot ustrezno za vpis tistih študentov, ki se niso šolali v slovenščini oz. niso imeli opravljene mature iz slovenščine (to je tujih študentov), s študijskim letom 2003/04 pa pogoj o znanju slovenščine nekoliko omilila z zahtevo, da potrdilo o doseženem znanju slovenščine na srednji ravni zadostuje kot pogoj za vpis v drugi letnik univerzitetnega študija (Ferbežar in Pirih Svetina 2004). Ta podatek po svoje priča, da je bilo na UL zaznано večje število študentov, za katere se je predvidevalo, da slovenščine ne znajo dovolj, da bi lahko sledili študijskemu procesu oz. da bi ga lahko uspešno dokončali. Sklepe Senata UL bi lahko vzporejali z ravnanjem sočasne politike na najrazličnejših ravneh, od migracijske in izobraževalne do zaposlovalne – lahko bi jih razumeli kot nekakšen filter, ki naj bi tistim, ki slovensko ne znajo, preprečeval udeležbo v vzpostavljenem sistemu.⁷ Zahteve po izkazovanju znanja slovenščine so bile

6 O tem programu več v zgoraj navedenih virih. Program je med drugim predvideval tri ravni zahtevnosti izpitov: na osnovni, srednji in visoki ravni, kar je bilo v skladu s smernicami kurikularne prenove iz leta 1998. Izpit na osnovni ravni je država prepoznala kot ustrezen za preverjanje znanja slovenščine pri prosilcih za slovensko državljanstvo. Izpit na visoki ravni so najpogosteje opravljali zdravniki, saj je zdravniška zbornica predvidela, da ta stopnja znanja zadostuje za opravljanje zdravniške dejavnosti v Sloveniji (več o tem v letnih poročilih CSDTJ, v poglavjih Izpitni center (<https://centerslo.si/knjige/letna-porocila/> (2. 9. 2019))).

7 Marko Stabej (2003): *Nacionalni jezik: zaviralec ali pospeševalec? – National Language, Filter or Fertilizer?*, predavanje na 26. rednem delovnem srečanju združenja ALTE, 11. 4. 2003 v Ljubljani; poročilo o dogodku: <https://www.jezikinslovstvo.com/pdf/2003-06-Ocene%20in%20porocila.pdf> (4. 9. 2019).

pred posameznika pogosto postavljene, še preden je ta dobil pravico do njegovega pridobivanja (Stabej 2004).⁸

3 Kaj je prinesla bolonjska reforma študija?

Situacija glede pogojev znanja slovenščine za študijske potrebe se je spremenila z uvedbo bolonjskega načina študija, saj UL pri postavljanju pogojev v zvezi z znanjem slovenščine ni več enotna. Po eni strani se povečuje število fakultet in njihovih programov, ki kot enega od vstopnih pogojev za študente tujce postavljajo znanje slovenščine na ravni B2, po drugi pa je zaznati pritisk in težnje po odpravi člena Zakona o visokem šolstvu, ki predvideva, da je učni jezik na javni univerzi v Sloveniji slovenski (z določenimi, zakonsko predvidenimi izjemami). Ta naj bi, po mnenju politike, preprečeval višjo stopnjo internacionalizacije slovenskega visokega šolstva, kar je od leta 2016 eden od glavnih strateških ciljev tako MIZŠ kot tudi javnih univerz (Aškerc Venigar in Flander 2016). Čeprav se morda zdi, da zadevi nista neposredno povezani, so v visokošolskem prostoru na delu nasprotujoče si silnice, ki delovanje (ljubljske) univerze navzven kažejo kot precej shizofreno. Na načelni ravni se UL zavzema za internacionalizacijo in si prizadeva za 10 % delež tujih študentov v svojih programih,⁹ istočasno se nekatere njene članice 'otepajo' tujih študentov z nerealnimi pričakovanji glede njihovega vstopnega znanja slovenščine, druge pa vabijo tuje študente v svoje angleške programe, katerih zelo omejeno število je posledica za njih 'spornega' člena o slovenščini kot učnem jeziku v Zakonu o visokem šolstvu, tem pa nasprotujejo glasni zagovorniki in branitelji slovenščine.¹⁰

Po eni strani se torej skuša tistim, ki ne znajo (dovolj) slovensko, preprečiti oz. celo onemogočiti dostop do univerzitetnega študija v Sloveniji, kar ni v skladu s strategijo internacionalizacije. Vedeti je namreč treba, da se kandidati za študij v Sloveniji pred prihodom težko sami naučijo dovolj slovenščine za potrebe

8 Učenje slovenščine je npr. za priseljence postalo organizacijsko in finančno dostopnejše šele v letu 2012. Takrat je bila sprejeta *Uredba o načinih in obsegu zagotavljanja programov pomoči pri vključevanju tujcev, ki niso državljani Evropske unije* (<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=URED5966>, 4. 9. 2019). V skladu s to uredbo je bilo prvič v zgodovini slovenske države večjemu številu tujih državljanov omogočeno brezplačno učenje slovenščine.

9 Strategija UL, https://www.ag.uni-lj.si/e_files/vsebina/STRATEGIJA%20UL%202012_2020_23%2010%2012.pdf (4. 9. 2019).

10 <http://www.zagovor-slovenscine.si/wp-content/uploads/2019/07/Dovolj-je-Odgovor-Ministrstvu-za-izobra%C5%BEevanjem-znanost-in-%C5%A1port-6.pdf> (4. 9. 2019).

študija, saj je pouk slovenščine v tujini po navadi na voljo le v večjih univerzitetnih središčih, pa še to ne v vseh državah, od koder večinoma prihajajo študenti v Slovenijo. Tudi učenje slovenščine na daljavo se intenzivneje razvija šele v zadnjem času.¹¹ Prav tako v večini primerov tudi ni možno, da bi lahko kandidati pred začetkom študija semester ali dva namenili učenju slovenščine v Sloveniji. Tega ne omogoča slovenska zakonodaja, saj ne predvideva pripravljalnega leta za tuje študente, prav tako pa bi bila taka možnost za večino kandidatov predraga. Ker vpisna služba na UL ni pristojna za preverjanje znanja slovenščine niti ne za ugotavljanje pristnosti oz. verodostojnosti potrdil o znanju slovenščine na ravni B2, kandidati za študij na programih in smereh z omejitvijo posegajo po različnih potrdilih, ki naj bi dokazovala njihovo znanje slovenščine na ravni B2. Za vpis ta sicer zadostujejo, ker pa dejansko ta potrdila niso tisto, kar naj bi v resnici bila, se seveda izkaže, da študenti nimajo ustreznega predznanja slovenščine, da bi lahko sledili ali celo aktivno sodelovali v študijskem procesu.

Zahtevo po znanju slovenščine na ravni B2 pred začetkom študija bi lahko do neke mere razumeli kot varovalko ohranjanja visoke ravni slovenščine v akademskem sistemu. Njej nasproti pa imamo zahtevo po odpravi zakonskega člena, ki določa slovenščino kot edini učni jezik slovenskega javnega visokega šolstva. Čeprav večina (slovenskega) akademskega sveta že dolgo ni več (Kalin Golob idr. 2017, 2014) – oz. sploh nikdar ni bila – enojezična, naj bi odprava tega člena odprla pot za, kot menijo njeni najbolj ostrí nasprotniki, postopno anglizacijo celotnega univerzitetnega sistema in povzročila tako rekoč bliskovito izginotje slovenščine. Argumenti največjih nasprotnikov pogosto niso najbolj prepričljivi in bi jih lahko označili tudi kot ideološke in demagoške, zato se podrobneje z njimi ne bomo ukvarjali.¹² Namesto tega v nadaljevanju raje predstavljamo eno bolj umirjenih in ideoloških bojov osvobojeno možnost internacionalizacije slovenskega visokega šolstva.

11 Slovenščina na daljavo, [https://www.slonline.si/_\(4.9.2019\)](https://www.slonline.si/_(4.9.2019)).

12 Ni namreč jasno, kako in zakaj naj bi odprava člena o slovenščini kot edinem učnem jeziku lahko povzročila odpravo ali celo izginotje slovenščine. Sporno je tudi (ne)namerno mešanje in zamenjevanje pojmov kot npr. učni jezik z jezikom znanstvenih razprav ali govor v pedagoških vlogah z akademskim diskurzom. Poleg tega tovrstne razprave v času, ko si vsaj na načelni ravni prizadevamo za večjezičnost v družbi in raznojezičnost čim večjega števila posameznikov v njej – nenazadnje je tudi FF s svojim delovanjem in poslanstvom jezikovnih oddelkov usmerjena tako – delujejo neprimerno.

3.1 Slovenščina za tuje študente

V okviru Oddelka za slovenistiko in CSDTJ so daljši čas potekala prizadevanja za omogočanje pravice do učenja slovenščine tistim študentom, ki slovensko niso znali, so si pa želeli študirati na slovenski javni univerzi v slovenskem jeziku. Na FF, kjer so tovrstni programi nekdanj, kot opisujemo zgoraj, že imeli domovinsko pravico, je v času akreditacije prvostopenjskih slovenističnih programov prišlo do pobude in priprave učnih načrtov za izvedbo lektoratov slovenščine kot tujega jezika, namenjenih tujim študentom. Učni načrti so bili akreditirani leta 2013, zato smo v poletnem semestru študijskega leta 2013/14 lahko začeli s pilotno izvedbo predmeta Slovenščina kot tuji jezik – lektorat 1. Ta je obsegal 60 kontaktnih ur lektorskih vaj, ki so potekale ves semester dvakrat tedensko v obliki jezikovnega tečaja, ovrednotenega s tremi kreditnimi točkami. Z izvedbo smo nadaljevali tudi v nadaljnjih študijskih letih, čeprav financiranje ni bilo jasneje dorečeno vse do sredine leta 2016.

Ko je bil nato sredi poletja 2016 objavljen razpis projekta MIZŠ z naslovom *Izboljšanje procesov internacionalizacije slovenskega visokega šolstva 2016–2017*, je bila Univerza v Ljubljani, prav zaradi izkušenj FF, Oddelka za slovenistiko in CSDTJ, nanj pripravljena. UL se je s pomočjo CSDTJ na tem razpisu odlično odrezala, saj je skoraj izključno samo za izvedbo tečajev slovenščine za tuje študente pridobila 66.000,00 EUR, kar je bila najvišja vsota, namenjena učenju slovenščine do tedaj. V času trajanja projekta, od novembra 2016 do novembra 2017, se je slovenščino učilo 200 tujih rednih študentov UL.¹³ Po koncu uspešno izvedenega projekta so se na UL odločili, da tujim študentom še naprej omogočajo učenje slovenščine v obsegu in obliki kot v projektu, in sicer v sklopu nekakšnega pripravljalnega modula, ki je bil poimenovan Leto plus,¹⁴ njegova koordinacija pa zaupana FF. Za izvedbo Leto plus je UL v letih od 2017 do 2020 namenila sredstva iz razvojnega stebra financiranja in s tem programom zagotovila vsaj začasno redno in stabilno financiranje, ki omogoča tudi razvoj programa. Študijsko leto 2017/18 je bilo tako končano z eno zaposleno učiteljico lektorico za slovenski jezik in s polovično zaposlitvijo administrativne delavke ter z desetimi honorarnimi sodelavci, učitelji slovenščine kot tujega jezika, ki so v istem študijskem letu pridobili ustrezen

13 V istem obdobju je CSDTJ organiziral tečaje za tuje študente na izmenjavi na UL. Tudi njih je bilo po podatkih iz Letnega poročila CSDTJ za leto 2017 približno 200, kar skupaj pomeni 400 tujih študentov učečih se slovenščine na Univerzi v Ljubljani v enem študijskem letu.

14 <https://www.uni-lj.si/studij/leto-plus/> (4. 9. 2019).

habilitacijski naziv: lektor oz. lektorica za slovenščino. V študijskem letu 2017/18 se je slovenščino v okviru Leta plus učilo 320 študentov, v štud. l. 2018/19 pa se je k učenju slovenščine prijavilo več kot 420 študentov. Zato je bilo treba okrepiti tudi kadrovske moči; v študijskem letu 2019/20 naj bi tako 300 študentov v 30 skupinah (v enem semestru 15 skupin s po 20 študenti) poučevalo 5 redno zaposlenih učiteljic (štiri za polni, ena za polovični delovni čas), za organizacijo pa skrbi ena administrativna delavka.

Načrtov za razvoj tega programa je še precej. Med drugim poučevanje slovenščine za študente različnih strok na UL odpira za slovenščino kot TJ povsem novo področje, in sicer (tujega) strokovnega jezika (*ang. language for specific purposes*),¹⁵ saj skozi poučevanje slovenščine kot TJ za potrebe študija različnih strokovnih področij dejansko razvijamo slovenščino kot (tuji) jezik posameznih strok. Samo poučevanje slovenščine bo v prihodnje okrepljeno z dodatnimi vsebinami, kot so npr. obvladovanje računalniških programov in orodij za oblikovanje besedil, obvladovanje elektronskih virov in orodij za slovenščino, spoznavanje življenja in kulture v Sloveniji, branje strokovnih besedil, pisanje strokovnih besedil ipd. Študentom, prijavljenim v program, bomo poskusili omogočiti začetno učenje slovenščine že pred prihodom v Slovenijo in začetkom študija – s pomočjo interaktivnega tečaja za učenje slovenščine (gl. zgoraj), učenje slovenščine za tuje študente pa bo v prihodnosti še bolj podprto z rabo informacijsko-komunikacijske tehnologije, saj je v pripravi spletna učilnica z gradivi, namenjenimi prav tej populaciji. Ne nameravamo pa zanemariti niti raziskovalnega dela – namreč, prvič v zgodovini razvoja področja slovenščine kot neprvega jezika imamo dejansko možnost izvajati raziskave tudi na kvantitativno reprezentativnih vzorcih. Na podlagi izkušenj s korpusom KUST (Stritar Kučuk 2012) je v pripravi korpus besedil učečih se slovenščine kot tujega jezika, ki bo predstavljal pomembno izhodišče za nadaljnje raziskave procesov učenja slovenščine kot tujega jezika, hkrati pa prispeval podlago za pripravo novih didaktičnih gradiv za bodoče študente.

3.2 Študij slovenistike

Bolonjska reforma je prinesla številne spremembe tudi na področju študija slovenistike. Med drugim so bili prvič v zgodovini tega študija uvedeni študijski predmeti s področja slovenščine kot J2 in TJ (Pirih Svetina 2011, 2009). Pred tem se

15 Sodelavke programa smo bile zaradi te dejavnosti že povabljene k sodelovanju v Društvu slovenskih učiteljev tujih strokovnih jezikov (SDUTSJ).

namreč slovenisti sistematično na tem področju niso nikoli izobraževali, čeprav so bile potrebe po tovrstnih posebnih znanjih izražene vsaj v zadnjem desetletju 20. stoletja (Vidovič Muha 1999). Takrat je bil pripravljen, a nikoli udejanjen, tudi program posebnega specialističnega izobraževanja za bodoče učitelje slovenščine kot TJ. Ob uvajanju tristopenjskega bolonjskega študija je bilo pripravljenih in akreditiranih nekaj predmetov s področja slovenščine kot J2 in TJ,¹⁶ kot izbirna predmeta pa smo doslej izvajali dva: enega na prvi stopnji študija, drugega, bolj didaktične narave, pa na drugi stopnji. Ideja, ki se tudi glede na sprotne evalvacije študentov dobro udejanja, je namreč, da študenti na prvi stopnji študija dobijo nekakšen vpogled, orientacijo po tem razvejenem področju stroke, na drugi stopnji pa se, če jih to seveda zanima, lahko tudi bolj poglobljeno posvetijo študiju poučevanja slovenščine kot J2 in TJ. Od uvedbe bolonjskega študija se je povečalo tudi število zaključnih del s tega področja.¹⁷

Vsem, ki jih slovenščina kot J2 in TJ zanima oz. potrebujejo znanja s tega področja, je sicer na voljo vrsta izobraževanj, ki jih pripravljajo sodelavci Centra za slovenščino kot drugi in tuji jezik vsaj že od leta 1995 dalje (Pirih Svetina 2009) bodisi v sklopu izobraževanj za učitelje, ki poučujejo v programih CSDTJ (Tečajji slovenščine, STU), so pa odprta tudi za ostalo javnost, bodisi preko Centra za pedagoško izobraževanje FF UL (CPI).¹⁸

4 Slovenščina kot J2 na nižjih ravneh slovenskega javnoizobraževalnega sistema

Na nižjih ravneh slovenskega javnega šolstva do sedaj še ni prišlo do sistemskih prilagoditev, ki bi omogočale izvajanje pouka slovenščine kot J2 za tiste učence in dijake, ki to potrebujejo – ker njihov J1 ni slovenščina in ker posledično težko sodelujejo v učnem procesu, ki se odvija v slovenščini. Morda je, glede na to, da zdaj že končujejo svoj študij generacije slovenistov, ki so se vsaj do neke mere v

16 <https://www.slov.si/studijski-program/> (4. 9. 2019).

17 <https://www.uni-lj.si/repozitorij/> (4. 9. 2019).

18 Redna so tudi izobraževanja za testatorje oz. izpraševalce, ki sodelujejo na izpiti iz znanja slovenščine, prav tako pa se sodelavci CSDTJ pojavljajo kot izobraževalci na usposabljanjih za izvajanje različnih javnoveljavnih izobraževalnih programov za odrasle (npr. Opismenjevanje v slovenščini za govorce drugih jezikov ali Začetna integracija priseljencev (<https://www.acs.si/knjiznica-in-viri/programoteka/> (4. 9. 2019), pa tudi v programih Zavoda za šolstvo RS, namenjenih učiteljem, ki poučujejo slovenščino v tujini. Gl. Letna poročila CSDTJ: <https://centerslo.si/o-nas/letna-porocila/> (4. 9. 2019).

času študija izobrazile tudi na področju slovenščine kot J2, končno pravi čas za sistemsko prenovo tudi na tem področju.

Če univerzo v zadnjem času zaznamujejo predvsem procesi internacionalizacije, so na nižjih ravneh izobraževanja vidni učinki globalizacije in pospešenih migracij. Na vseh ravneh izobraževanja se v izobraževalno sfero ob različnih J1, ki jih v naš izobraževalni sistem prinašajo njihovi nosilci, umešča tudi potreba po učenju in znanju slovenščine kot J2. Gre za situacijo, ki v Sloveniji ni novost. Z njo so se v tem prostoru srečevali vsaj od konca 60. let dvajsetega stoletja, ko je Slovenija postala privlačen cilj za delavce iz južnejših predelov takratne skupne države, ki so v Slovenijo pripeljali tudi člane svojih družin. Bolj pereča je ta problematika postala ob nastanku nove slovenske države, najprej kot politično vprašanje, v nadaljevanju pa zaradi balkanske begunske krize na začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja tudi kot povsem praktično vprašanje. Od takrat število priseljencev v Slovenijo narašča, vsako leto pa se povečuje tudi število otrok, ki se vključujejo v obvezno osnovno šolo in se na osnovnošolski ali kasneje na srednješolski ravni šolajo v jeziku, ki ni njihov J1. Vključevanje teh otrok je, če že ne težavno, pa zagotovo velik izziv, s katerim se srečujejo pedagoški delavci pri svojem vsakdanjem delu. Kot kažejo številne izkušnje in tudi zbrani podatki (Knez 2016; Sinjur 2016) pedagoški delavci nanj niso najbolje pripravljene. Dejstvo je, da po skoraj 20 letih intenzivnega dela na tem področju še vedno ni celovitih sistemskih rešitev, posledično pa tudi ne (izbirnega) predmeta Slovenščina kot J2 na urnikih slovenskih osnovnih in srednjih šol v osrednjem slovenskem izobraževalnem sistemu.¹⁹ Čeprav so bile opravljene že številne zelo izčrpne raziskave (Vižintin 2018; Knez 2016; Sinjur 2016; Budinoska 2013; Ermenc S. 2003) in na podlagi njihovih rezultatov podani zelo dobri temelji za celovite rešitve (Jelen Madruša in Majcen 2018; Vključevanje otrok priseljencev ... 2017; Knez 2016; Novak 2012), pristojni problematiko še vedno rešujejo parcialno in zato nezadostno. Različni projekti (npr. *Slovenščina kot drugi jezik v slovenskih osnovnih šolah 2006–2009*, *Uspešno vključevanje otrok, učencev in dijakov migrantov v vzgojo in izobraževanje za obdobje 2008–2011*,²⁰ *Le z drugimi smo*,²¹ *Izzivi medkulturnega sobivanja*²²) so dali številne zelo dobre rezultate (izobraževanja in usposabljanja za učitelje, učni načrti za slovenščino na

19 Drugače je v obeh obmejnih dvojezičnih sistemih slovenskega izobraževanja, kjer se slovenščina kot J2 poučuje kot jezik okolja za pripadnike italijanske oz. madžarske narodne skupnosti.

20 <https://centerslo.si/za-otroke/projekti/migranti/> (2. 9. 2019).

21 <https://lezdrugimismo.si/> (2. 9. 2019).

22 <http://www.medkulturnost.si/> (2. 9. 2019).

različnih ravneh znanja in za različne stopnje šolanja, didaktična gradiva ipd.), niso pa zagotovili trajne in sistemske ureditve področja, kar bi bilo glede na število priseljencev zdaj že različnih generacij in zaznano ter v prihodnosti pričakovano gibanje migracij edino smiselno.

5 Pogled v prihodnost

Področje slovenščine kot J2, ki je hkrati učni jezik številnim učencem priseljenecem na ravni obveznega osnovnega šolstva, v nadaljevanju pa tudi na srednjih šolah, že daljši čas predstavlja največ izzivov na področju slovenščine kot prvega jezika in si zasluži prednostno obravnavo ter trajne in sistemske rešitve. Ko bo do teh prišlo, bo krožnica, ki smo jo poskušali zarisati s prispevkom, nekako sklenjena.

Čeprav hiše ni mogoče začeti zidati pri strehi, se vseeno zdi, da je za zgodbo o slovenščini kot J2 in TJ prav, da se je začela pri vrhu, na univerzi. Da se je tam utrdila, umestila, si nabrala potrebno kilometrino in poskrbela tudi za izobrazbo tistih, ki bodo znanja znali uspešno predajati naprej in navzdol. Namreč, ko bo slovenščina kot J2 dokončno dobila svoj prostor kot učni predmet v slovenskem javnem izobraževalnem sistemu od osnovne šole naprej, bodo za njeno poučevanje potrebni usposobljeni učitelji, ki bodo svoja znanja lahko izkazovali tudi z ustreznimi 'papirji'. Enkrat za spremembo bomo na to ustrezno pripravljeni – že sedanje generacije magistrantov ljubljanske slovenistike imajo v prilogi k magisteriju (ang. *supplement*) lahko vpisana znanja in kompetence s področja slovenščine kot J2 in TJ, pridobljene med študijem. Tako se zdi, da bo s ponudbo sistematičnega poučevanja slovenščine kot J2 od osnovne šole dalje dokončno osmišljeno tudi izobraževanje učiteljev za njeno poučevanje.

Literatura

- Aškerc Venigar, Katarina; Flander, Alenka (ur.) (2016). *Strategija slovenskega visokega šolstva 2016–2020*. Ljubljana: CMEPIUS in MIZŠ. http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/razpisi/Visoko_solstvo/Internacionalizacija_VS_2013/Strategija_internacionalizacije_slovenskega_visokega_solstva_SLO_2016-2020_WEB.pdf (20. 7. 2019).
- Budinoska, Ines (2013). *Jezikovna integracija otrok priseljencev v slovenski osnovni šoli. Doktorska disertacija*. Ljubljana: FF UL. <https://repositorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=99902>.

- Ermenc, Klara S. (2003). *Enakost izobraževalnih možnosti v slovenski osnovni šoli s perspektive interkulturalnosti*. Doktorska disertacija. Ljubljana: FF UL.
- Ferbežar, Ina (2012). »Izrekam zvestobo moji novi domovini Republiki Sloveniji«: testiranje znanja slovenščine kot drugega in tujega jezika v Sloveniji. *Jezik in slovstvo* 57 (3/4). 29–45.
- Ferbežar, Ina (2009). »Je moj B1 tvoj B?« Ali kaj je novega na področju testiranja in certificiranja slovenščine kot drugega/tujega jezika. *Infrastruktura slovenščine in slovenistike* (ur. M. Stabej). Obdobja, Simpozij. Ljubljana: Znanstvena založba FF. 29–136. <https://centerslo.si/wp-content/uploads/2015/10/28-Ferbezar.pdf>.
- Ferbežar, Ina; Pirih Svetina, Nataša (2002). *Izobraževalni programi, Izobraževanje odraslih, Slovenščina za tujce*. Ljubljana: MIZŠ in ZRSŠ. http://www.acs.si/programoteka/PDF/slo_za_tujce.pdf.
- Jelen Madruša, Mojca; Majcen, Ivana (ur.) (2018). *Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja*. Ljubljana: ISA institut.
- Kalin Golob, Monika; Stabej, Marko; Stritar Kučuk, Mojca; Červ, Gaja; Kropivnik, Samo (2014). *Jezikovna politika in jeziki visokega šolstva v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.
- Kalin Golob, Monika; Červ, Gaja; Stabej, Marko; Stritar Kučuk, Mojca; Kropivnik, Samo (2017). Stayin' Alive? National Language and Internationalisation of Higher Education. The Case of Slovenia. *Croatian Journal of Education* 19 (4). 1059–1104. <https://doi.org/10.15516/cje.v19i4.2412>.
- Knez, Mihaela (2016). *Jezikovna zmožnost v slovenščini pri otrocih migrantih, vključenih v drugo in tretjo triado slovenskih osnovnih šol*. Doktorska disertacija. Ljubljana: FF UL.
- Novak, Marta (ur.) (2012). *Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrte in šole*. Ljubljana: Zavod za šolstvo. http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2015/programi/media/pdf/smernice/cistopis_Smernice_vkljucevanje_otrok_priseljencev.pdf (2. 9. 2019).
- Pirih Svetina, Nataša (2011). Slovenski jezik v stiku – učitelji pa v njegovem središču: o sodobnih usmeritvah večjezičnega manjšinskega izobraževanja še s tega zornega kota. *Slovenski jezik v stiku: sodobne usmeritve večjezičnega in manjšinskega izobraževanja*. *Uporabno jezikoslovje* (ur. S. Novak Lukanovič, V. Mikolič). Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije. 72–86.
- Pirih Svetina, Nataša (2009). Izobraževanje za področje slovenščine kot drugega in tujega jezika. *Infrastruktura slovenščine in slovenistike, Obdobja* 28 (ur. Marko Stabej). Ljubljana: Znanstvena založba FF. 315–321. https://centerslo.si/wp-content/uploads/2015/10/28-Pirih_Svetina.pdf.

- Pogorelec, Breda (1999). Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. *Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik* (ur. M. Bešter, E. Kržišnik). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti FF. 7–15.
- Sinjur, Andreja (2016). *Specifični programi za podporo pri vključevanju priseljenskih učencev v osnovne šole v Sloveniji*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Pedagoška fakulteta. [http://pefprints.pef.uni-lj.si/3964/1/DOKTORAT_\(Sinjur\).pdf](http://pefprints.pef.uni-lj.si/3964/1/DOKTORAT_(Sinjur).pdf).
- Stabej, Marko (2004). Slovenščina kot drugi/tuji jezik in slovensko jezikovno načrtovanje. *Jezik in slovstvo* 49 (3/4). 5–16.
- Stritar Kučuk, Mojca (2012). *Korpusi usvajanja tujega jezika*. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije.
- Vidovič Muha, Ada (1999). Slovenščina na tujih univerzah. *Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik* (ur. M. Bešter, E. Kržišnik). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti FF. 27–33.
- Vizintin, Marijanca Ajša (2018). Otroci priseljenci in njihovo vključevanje v osnovne in srednje šole. *Pravna ureditev in programski dokumenti o jezikovni rabi in praksah jezikovnih uporabnikov v Republiki Sloveniji in uporabnikov slovenskega jezika v sosednjih državah in po svetu* (ur. N. Gliha Komac). Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša: Založba ZRC. 135–152. https://zalozba.zrc-sazu.si/sites/default/files/pravne_podlage.pdf.
- Vključevanje otrok priseljencev v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem* (2017). Ljubljana: MIZŠ. http://mizs.arhiv-spletisc.gov.si/si/vkljucivanje_priseljencev_v_sistem_vzgoje_in_izobrazevanja/splosno/ (2. 9. 2019).
- Zemljarič Miklavčič, Jana; Pirih Svetina, Nataša (2008). In še slovenščina: kot drugi in kot tuji jezik. *Učenje in poučevanje tujih jezikov na Slovenskem: pregled sodobne teorije in prakse* (ur. J. Skela). Ljubljana: Tangram. 707–715.